

Gospodarka majątkowa i finansowa PAN - wyniki kontroli NIK

11.9.2026 - | Najwyższa Izba Kontroli

Władze Polskiej Akademii Nauk (PAN) i jej instytutów prawidłowo zarządzały swoim majątkiem. Kontrolerzy NIK wskazali jedynie na niewielkie nieprawidłowości. Zwrócili jednak uwagę na opóźnienia w działaniach kolejnych ministrów właściwych ds. szkolnictwa wyższego i nauki w przygotowaniu nowej ustawy o PAN, które mogą skutkować utratą ponad 4,9 mld euro z unijnego programu Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki 2021-2027 (FENG). W okresie objętym kontrolą (lata 2020 - I półrocze 2025) Ministerstwu nie udało się wypracować takiej wersji dokumentu, która zostałaby zaakceptowana przez środowisko naukowe.

Po zakończeniu kontroli minister kontynuował prace nad ustawą. W I półroczu 2026 r. sfinalizowano proces konsultacji oraz opiniowania projektu i skierowano go pod obrady Stałego Komitetu Rady Ministrów.

Polska Akademia Nauk i jej instytuty naukowe wchodzą w skład systemu szkolnictwa wyższego i nauki. Według stanu na 23 lipca 2026 r., w jej strukturze znajdowało się 70 instytutów, 13 pomocniczych jednostek naukowych (m.in. stacje naukowe, archiwa, biblioteki, muzeum) oraz cztery inne jednostki organizacyjne.

Nad legalnością działań Akademii nadzór sprawuje Prezes Rady Ministrów, natomiast w zakresie gospodarki finansowej podlega ona Ministrowi Nauki i Szkolnictwa Wyższego. **Pieniądze płynące do PAN i jej placówek to paliwo dla rodzimego sektora naukowo-badawczego. To, w jaki sposób PAN gospodaruje tymi funduszami oraz własnym majątkiem, ma kluczowe znaczenie dla efektywności polskiej nauki.**

Kontrolą objęte zostały: Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Polska Akademia Nauk i jej osiem instytutów naukowych, w okresie od stycznia 2020 r. do końca czerwca 2025 r.

Gospodarka finansowa

W latach 2020-2025 (do 30 czerwca) ministrowie właściwi do spraw szkolnictwa wyższego i nauki przekazali Polskiej Akademii Nauk i jej instytutom naukowym łącznie blisko 7,5 mld zł. Środki przekazane Akademii wyniosły łącznie blisko 600 mln zł (głównie w formie dotacji podmiotowej), z których PAN wydała ponad 580 mln zł. Natomiast instytuty naukowe PAN otrzymały w tym samym okresie łącznie ponad 6,8 mld zł, z czego wydały prawie 6,6 mld zł.

Gospodarowanie finansami PAN prowadzone było na ogół właściwie, z dochowaniem wymogów odpowiedniego planowania, wydatkowania środków i sprawozdawczości. Tym niemniej, wskazane przez NIK nieprawidłowości dotyczyły przypadków: niedokonania zwrotu do budżetu niewykorzystanych środków (w wysokości 4,8 mln zł) jako subwencji pobranej w nadmiernej wysokości (działania w tym zakresie zostały przez ministra podjęte dopiero wskutek kontroli NIK), nieterminowego zwrotu niewykorzystanej kwoty na utrzymanie aparatury naukowo-badawczej, nielokowania wolnych środków w formie depozytu (co skutkowało utratą odsetek) oraz niewywiązania się z obowiązku ubezpieczenia mienia, a w konsekwencji straty jednego z instytutów po pożarze (w wysokości 1,8 mln zł).

Istotne ryzyko nieracjonalnego wykorzystania środków może wynikać z faktu, że w MNiSW nie

przeprowadzano analiz dotyczących wykorzystania przez instytuty środków na utrzymanie aparatury, stanowisk badawczych oraz infrastruktury informatycznej. Brak takich analiz ogranicza bowiem zdolność racjonalnego planowania dotacji oraz możliwość oceny efektywności ich wykorzystania. Utrudnia także identyfikację ewentualnych nieprawidłowości i ryzyka ich występowania w zakresie gospodarowania środkami publicznymi.

Racjonalne zarządzanie mieniem

PAN prawidłowo przekształcała swoją strukturę organizacyjną, likwidując m.in. jednostki wykazujące się niezadowalającym poziomem jakości działalności naukowej. Redukowano posiadany zasób majątkowy, zbywając w różnej formie (lub odpłatnie udostępniając) jego zbędne lub czasowo niewykorzystywane składniki, zwłaszcza nieruchomości oraz lokale mieszkalne. Akademia kontynuowała przekazywanie majątku na własność jej instytutom. W ten sposób spełniała ustawowy obowiązek zapewnienia tym jednostkom niezbędnych zasobów. PAN racjonalnie prowadziła gospodarkę transportową, a zakupy inwestycyjne realizowała zgodnie z obowiązującymi przepisami.

NIK zwraca jednak uwagę na niepełne lub nieterminowe przeprowadzanie okresowych kontroli stanu technicznego nieruchomości, brak realizacji lub opóźnienia we wdrażaniu zaleceń pokontrolnych oraz błędy w prowadzeniu dokumentacji obiektów. Te zaniechania niosą za sobą poważne ryzyko strat. Do nieprawidłowości NIK zaliczyła także naruszenia przepisów ustawy o zamówieniach publicznych (w różnym zakresie), w tym zwłaszcza (incydentalne) nieuzasadnione pominięcie ich stosowania.

Ryzyko utraty unijnych środków

Kontrola NIK wykazała, że Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego prawidłowo wypełniał zasadnicze obowiązki nadzorcze nad PAN. Jednak **najistotniejszą nieprawidłowością w działaniach kolejnych ministrów było nieopracowanie od 2022 r. możliwego do zaakceptowania przez rząd projektu nowej ustawy o Polskiej Akademii Nauk, co determinowało spełnienie podstawowego warunku określonego w Programie „Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki 2021-2027” (FENG).** Nietrzymanie wyznaczonych terminów (do 30 września 2025 r.) wynikało m.in. z przygotowania – przez zespół doradczy powołany przez Ministra Edukacji i Nauki – projektu ustawy, który nie spełniał oczekiwań ministra, a następnie z wycofania kolejnego projektu z powodu rozbieżnych oczekiwań środowiska naukowego PAN i braku akceptacji Akademii dla większości proponowanych zmian. W konsekwencji **nie zapewniono prawidłowego i terminowego zrealizowania podjętych wobec Komisji Europejskiej zobowiązań, co stwarza realne ryzyko utraty ponad 4,9 mld euro przeznaczonych dla Polski w ramach Programu FENG.**

Po zakończeniu kontroli minister podjął działania, które doprowadziły do sfinalizowania (w I półroczu 2026 r.) procesu konsultacji i opiniowania projektu ustawy oraz skierowania go pod obrady Stałego Komitetu Rady Ministrów.

Wnioski

W toku przeprowadzonych działań kontrolnych NIK sformułowała **wniosek do Prezesa Rady Ministrów o podjęcie decyzji oraz działań zapewniających terminowe zakończenie prac nad projektem ustawy o Polskiej Akademii Nauk**, w celu spełnienia warunku podstawowego określonego w Programie FENG i zapobiegnięcia wstrzymaniu płatności przez Komisję Europejską dla tego Programu.

Z kolei **do ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i nauki NIK wnioskuje o**

dokonywanie wnikliwych analiz stopnia wykorzystania przez instytuty PAN dotacji podmiotowych na utrzymanie aparatury badawczej oraz uwzględnianie wyników tych analiz przy podejmowaniu decyzji o wysokości kolejnych dotacji. Pozwoli to uniknąć nadmiernego gromadzenia środków przez część jednostek i umożliwi ich zagospodarowanie przez inne.

Wcześniejsze kontrole dotyczące Polskiej Akademii Nauk

- [Wynagradzanie osób kierujących instytutami naukowymi Polskiej Akademii Nauk w latach 2014-2017 \(I/17/002\)](#)
- [Transfer wiedzy i technologii poprzez spółki jednostek naukowych \(P/18/023\)](#)
- [Finansowanie badań podstawowych \(P/19/025\)](#)

<https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/gospodarka-majatkowa-i-finansowa-pan-wyniki-kontroli-nik.html>